

Språkliga svårigheter och språklig tillgänglighet

Leg. logoped Julia Andersson

Umeå kommun
Umeå universitet

2

Vad är språk?

Uttrycksförmåga och förståelse

+ Exekutiva funktioner: arbetsminne, planering, inhibering
+ Talat/Skrivet

The diagram consists of three overlapping circles. The top circle is pink and labeled 'Form'. The bottom-left circle is dark red and labeled 'Innehåll'. The bottom-right circle is orange and labeled 'Användning'.

3

Språkets olika sidor

Förstå	Uttrycka
Lyssna Uppmärksamma Uppfatta Bearbeta Tolka Förstå Komma ihåg, minnas, lagra	Hitta ord Sätta samman ord till begripliga satser Anknyta till samtalspartnern Relevans utifrån uppgiften Uttala så andra uppfattar

4

Språket som verktyg

- Att lära sig saker om världen
- Att uttrycka sin vilja och sina åsikter
- Att ta del av andras perspektiv
- Att resonera logiskt
- Att reglera känslor och impulser

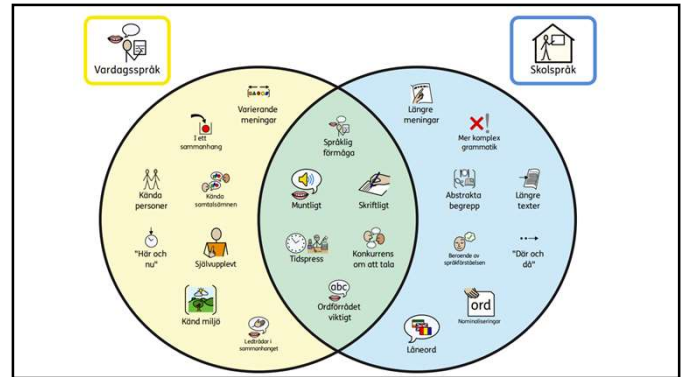
5

Språkliga krav i skolan

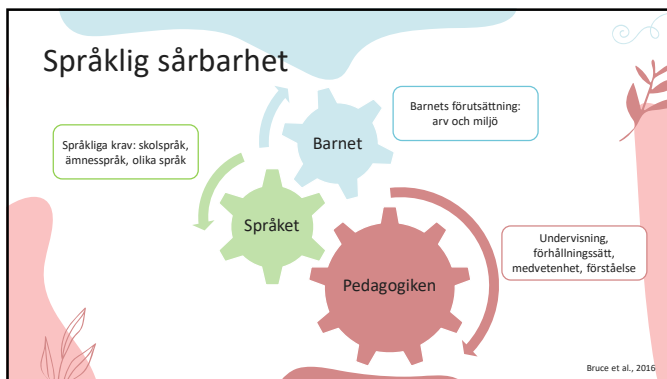
- Analysförmåga
- Kommunikativ förmåga
- Begreppsförmåga
- Procedurförmåga
- Metakognitiv förmåga

Språket verktyg för tänkandet och lärandet - i alla ämnen!

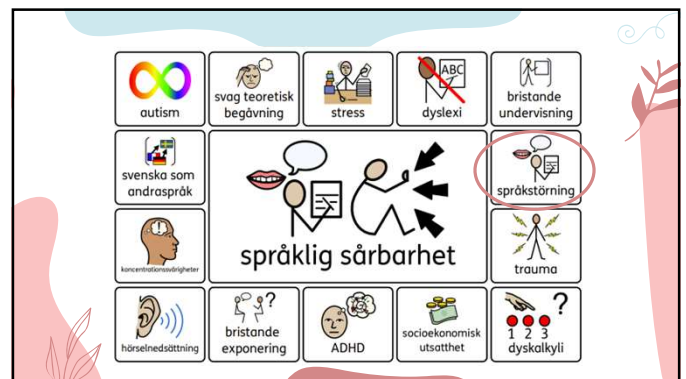
6

7

8

9

Språkstörning – Developmental Language Disorder - DLD

- Utvecklingen av tal och språk avviker från den typiska utvecklingen eller är kraftigt försenad.
- Svårigheter att använda och förstå språk.
  - Påverkar inlärning och/eller sociala relationer.

Språkstörning finns alltid på personens samtliga språk

Grammatik
Ordförråd + hitta ord
Språkligt minne
Berätta/förklara + förstå
Anpassa till lyssnaren

10

Hur kan språkstörning/DLD "se" ut?

- Svårt att berätta och förklara
- Fler grammatiska fel i tal än jämnåriga
- Svårt att följa längre instruktioner
- Svårigheter med socialt samspel och lek
- Långsam läs- och skrivutveckling
- Brister i ordförrådet, svårt att komma på/plocka fram ord
- Svårigheter med uttal (utöver r/s)

Hedin, 2019

11

Hur kan språkstörning/DLD "se" ut?

- Nedsatt läsförståelse
- Svårigheter att uttrycka tankar begripligt och med röd tråd, t.ex. i berättande eller argumenterande
- Svårt att ställa specifika frågor
- Svårigheter med bildliga uttryck och vitsar, ironi, sådant som är "mellan raderna"

Hedin, 2019

12

Språkliga svårigheter kan "bortförklaras" med blyghet, koncentrationssvårigheter eller brist på motivation.

(Nation et al. 2014; Hendricks et al. 2019)

13

Språkliga krav i skolan

- Analysförmåga
- Kommunikativ förmåga
- Begreppsförmåga
- Procedurförmåga
- Metakognitiv förmåga

Diagram illustrating factors contributing to language vulnerability (språklig sårbarhet):

- autism
- svag teoretisk begripning
- stress
- dyslexi
- bristande undervisning
- överskåda som oralförstå
- språkstörning
- trauma
- hörselstörning
- bristande erfarenhet
- ADHD
- socialkommunikativ svårighet
- dyskalkyli

14

Ökad sårbarhet

- Samtal med flera personer samtidigt
- Fritt berättande
- Läs- och skrivuppgifter
- Nya ämnesområden
- Prestation under stress/tidspress

15

Vad vi ofta gör...

- Förenklar innehållet
- Tar bort svåra begrepp
- Sänker kraven på elevernas prestationer

16

Istället för att...

- Anpassa undervisningen så att eleverna förstår innehållet och samtidigt får en möjlighet att utveckla språket

Förtydliga och förstärka istället för att förenkla!

17

Möjliggöra lärande

- Kartlägga var eleven/eleverna är i sin kunskap och förståelse
- Kartlägg språkliga krav och stöttning i undervisningen
- Anpassa – **förstärk och förtydliga** - undervisningen till elevens närliggande utvecklingszon

18

Checklista kommunikationsstödjande klassrummet

Uppmärksamhet	Samtal	Skiljning
1. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.	2. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.	3. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.
4. Passar eleven språkligt uttryck och är tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.	5. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.	6. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.
7. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.	8. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.	9. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.
10. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.	11. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.	12. Undervisar eleven när läroplanet med eleven och gör det tydligt för eleven och modellen? Förtydliga läroplanerna.

<https://larportalen.skolverket.se/larportalen/API/api/v2/document/name/P03WCLPAR119521>

19

Förstå vad som är svårt (och lätt)

- Samtalsmatta
- Checklistor
- Skattningsskalor
- Ritprat/seriesamtal
- Stresstermometer
- Utvärderingar

Sätt ord på och ge exempel

20

Olika former av stöttning

- Förklaringar
- Frågor
- Demonstrera, visa och ge modeller
- Visuellt stöd
- Förberedande aktiviteter
- Strategier

21

Olika former av stöttning - förarbete

- Struktur och tydlighet
- Krav på förkunskaper och förståelse
- Språklig svårighetsgrad: grammatik, ordförråd och begrepp
- Omfattning och tidsåtgång

22

Anpassa muntligt språk – förstärk och förtydliga
Förbättra möjligheter till informationsbearbetning
 Strukturerad undervisning **ord/begrepp**
Anpassa skriftligt språk – förstärk och förtydliga
 Explicit undervisning av **läsförståelsestrategier**
 Explicit undervisning av olika **texttyper**

Starling, J., Munro, N., Togher, L., Arciuli, J., 2012

23

Muntligt språk

- . Se till att instruktioner är explicita (tydliga/uttalade) och inte kräver inferenser.
- . Anpassa tempo så att eleverna kan få tid till språklig bearbetning och formulera muntliga svar.
- . Upprepa och omformulera central information

24

Anpassa muntligt språk

- . Förstärk med rösten (intonation, röststyrka)
- . Förstärk visuellt (bilder, föremål)
- . Förstärk med kroppsspråk (placering, gester, tecken som stöd, blickriktning, "dramatiseringar")

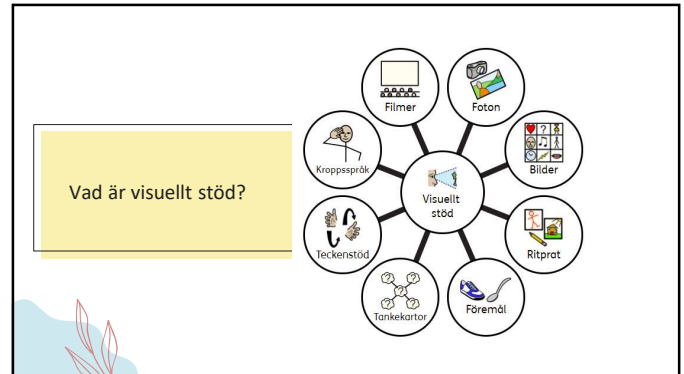
25

Förbättra möjligheter till informationsbearbetning

- Utmana form eller innehåll
- Tydliga ramar
- Visuellt stöd
- Förförståelse

26

27

Visuellt stöd

- Experiment/laboration
- Film/video
- Fotografi/illustration
- Symboler för ord och begrepp
- Stödstrukturer
- Anteckningar
- Tydlig layout
- Ritprat/sociala berättelser
- Kroppsspråk, gester, stödtecken (TAKK)
- Stöd för tidsstruktur, rutiner och mål
- Symboler på skyltar

HÄREN, 2019

28

MÅLA PÅGÅG

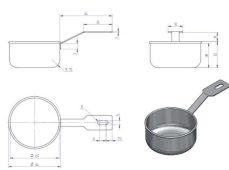
1. Hämta ett ägg
2. Vaj vattenfärg eller tuschpennor
3. Dekorera ditt ägg
4. Läs ägget torka i en äggkopp

Sexfältare faktatext om djur

Klassificering Vilken sorts djur är det?	Utseende Hur ser djuret ut?	Förekomst Var finns djuret?
Föda Vad äter djuret?	Förekomst Bo i vilken utgång?	Ovrigt

29

AKTIVITETER	LEKTIONER	V 41		V 42		V 43	
		1	2	3	4	5	6
PLANERA							
Identifiera behov	0,5						
Inhämta kunskap	0,5						
Skapa skroutriting	1						
Skapa arbetsplan	0,5						
Skapa tidsplan	0,5						
GENOMFÖRA							
Tillverka prototyp	2						
AVSLUTA							
Testa	0,25						
Livsörelseanalys	0,25						
Dokumentera	0,5						
Summa	6						

STRÖM STYRKA	VAD HÄNDER?
0,5 mA	Strömmen är knappt känbar
10 mA	Krämp i muskler kan uppstå
15 mA	Krämp i muskler, svårt att lossa ett grepp
30 mA	Ändringen förlamas
50 mA	Livsfarlig
2 A	Direkt dödande med brännskador

Exempel Spektrum Teknik, Liber förlag

30

xxxst, odlar yqz, xx%
täckt av Atrxxs

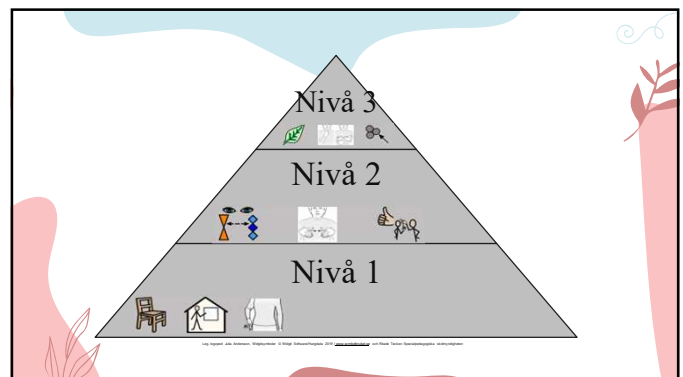

31

Strukturerad undervisning ord och begrepp

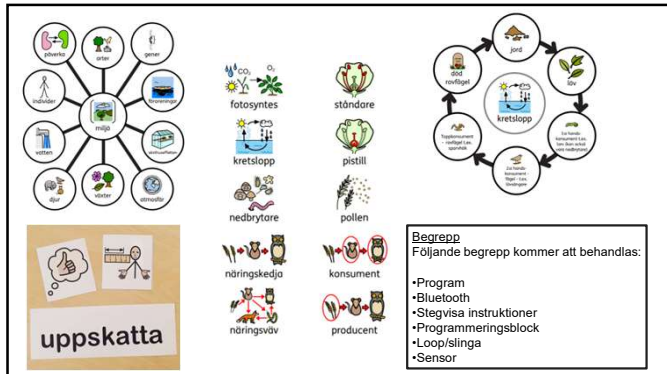
- Förklarat på många sätt i många sammanhang
- Att uppleva ordet och relatera till befintlig kunskap
- Förklara ordens delar
- Muntligt och skriftligt
- Ämnesövergripande ord
  - Verb – "Hämta analysera!"

32

33

34

Bygg djupt ordförråd

- Kopplingar mellan orden
- Ordförrådets kvalitet
- Byggs över tid
- Grundläggande för läsförståelse

35

Bygg djupt ordförråd - kartlägg

Ordsortering
Individualiserar målord och skapar en medvetenhet om befintlig kunskap

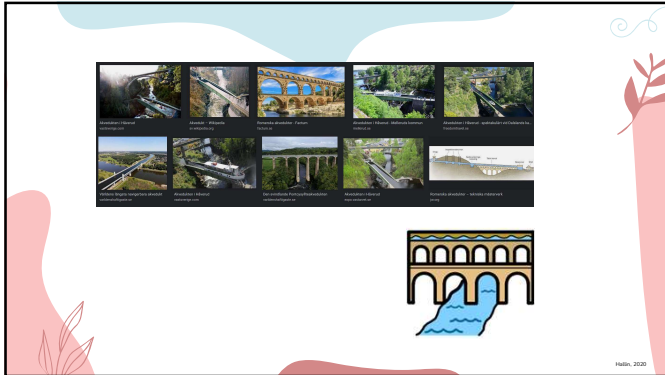
	Kan definieras	Har hört	Ingen aning!
Asteroid		x	
Omtoppabana	x		x
Nebulosa			x
Interstellär			x
Axel		x	
Rotation		x	
Gravitation	x		

36

Bygg djupt ordförråd – utforska orden

- Uttala ordet/orden högt och långsamt
- Prata om ord delar och deras betydelser
- Analysera ljudbilden: språkljud, stavelser, andra ord det påminner oss om och stavning
- Skapa nya ord genom avledningar och sammansättningar och diskutera betydelser
- Skapa gemensamma definitioner efter diskussion
- Relatera orden till andra ord man redan kan
- Koppla samman betydelser, beskriv synonymer/liknande ord, diskutera när ordet kan användas (gärna exempel från aktuella läroböcker!), turas om att hitta på ytterligare meningar med ordet
- Belys olika kontexter för ordet
- Använd orden i andra aktiviteter och påminn/använd strategier för att mobilisera ord (första ljudet, beskriva närliggande ljud)

37

38

Skriftligt språk

- Anpassa arbetsblad och texter genom att dela upp större mängder text/information i mindre stycken.
- Lägga till ikoner och bilder.
- Lägga till korta beskrivningar av ämnesspecifika ord.
- Se till att frågor till en text är på samma sida.

39

Läsförståelse i skolan

- Vad krävs?
  - Informationstätt
  - Samband och kopplingar
  - Förstå mellan raderna
  - Struktur
  - Ord och begrepp

40

Läsförståelsestrategier

Det här behöver jag veta innan jag läser en text
Vad är det för text som ska läsas?
Varför ska jag läsa den texten?
Vad behöver jag veta när jag läst färdigt texten?
Vad vet jag redan?
Hur ska jag börja?
Behöver jag läsa vissa delar mer noga?
Finns det frågor som ska besvaras?

- Förutspå
- Textkopplingar
- Förstå svåra ord och uttryck
- Läsa mellan raderna
- Reflektera över inre bilder
- Sammanfatta

Förutspå

Koppla

Mellan raderna

Förstå ord

Reflektera

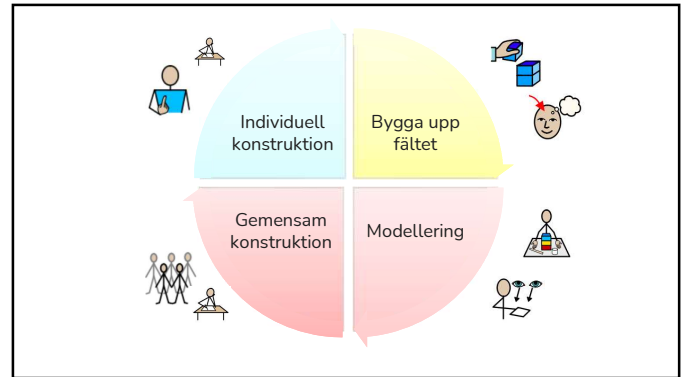
Sammanfatta

41

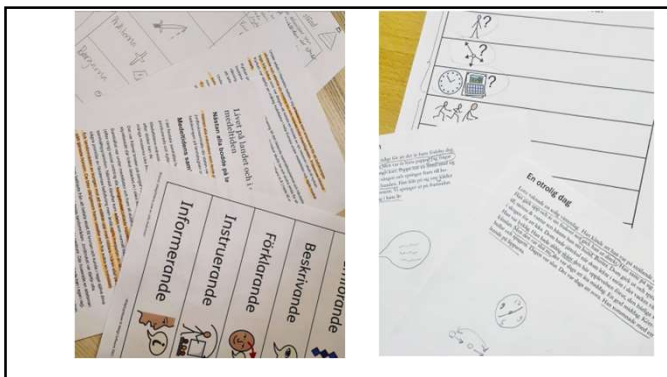
Texttyper

- Sortera och kategorisera
  - Texter
  - Textdelar
  - Ord
- Använd exempel & stödmeningar

42

43

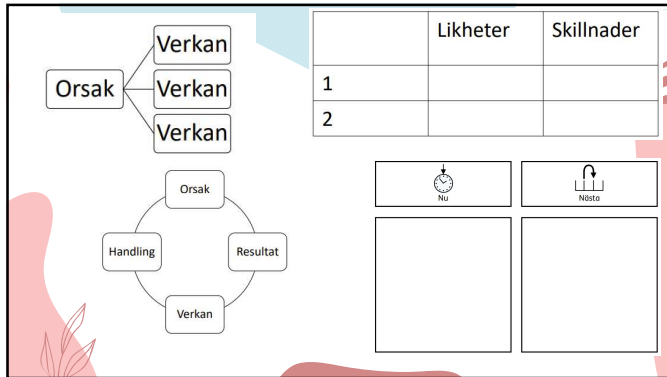

44

Visuellt stöd

- Stödstrukturer
- Meningsstarter/"börjar"
- Stödfrågor
- Stödord
- Mallar
- Checklistor
- Tankekartor/mindmap
- Diagram

45

46

The complex block contains a table with icons and text prompts for comparison:

Kulör Vad är kulör med avsakningen? Bakgrund		
Uppgifter Läs och skriv några instruktioner?	Beskriv	
Material Vad behöver man för att utföra instruktionen?	Beskriv	
Tillgångsgränser Hur ska man göra och i vilken ordning?	Beskriv	

Text prompts on the right:

Om man jämför med... så...
 Man kan jämföra... med det här...
 Å ena sidan... å andra sidan...

När man ser... och...ser man att skillnaden är...
 Den största skillnaden är...

Jag vill sammanfatta genom att...
 Avslutningsvis...
 Detta måste innebära att...
 Min slutsats är...
 Därför...

47

Framgångsfaktorer

- Tillgång till böcker (klassrumsbibliotek + skolbibliotek)
- Egen läsning
- Samtal kring läsning
- Högläsning
- Explicit strategiundervisning
- Ordförråd och ordstudium
- Synliggör och följ upp läsutveckling – självkännedom och självbedömning

48

Anpassa muntligt språk – förstärk och förtydliga

Förbättra möjligheter till informationsbearbetning

Strukturerad undervisning **ord/begrepp**

Anpassa skriftligt språk – förstärk och förtydliga

Explicit undervisning av **läsförståelsestrategier**

Explicit undervisning av olika **texttyper**

Starling, J., Munro, N., Togher, L., Arculi, J., 2012

49